

Alma og jeg satte megen pris på at have hjemlige forhold også for alle medhjælpere. Dagligstuen var altid åben for alle, så hvis man var hjemme, så samledes vi der i fritiden hyggede os på forskellig vis med spil, sang, læsning. Var folkene fra den nærmeste omegn, ja så tog mange selvfølgeig ofte hjem, når man havde frisdndag; men var der langt hjem, blev man ofte og tilbragte sdndagen sammen med hele familien. Det var også sÅdan, at vi fulgtes ad til gymnastik, ungdomsmdder og lignende, bÅde karle, piger og husbondsfolk. Vi kunne selvfølgelig ikke i samme grad følge denne linie, efterhÅnden som bdrnene kom til, men sÅ gerne, at vore unge medhjælpere var med til det, der foregik i sognet og andre steder. BÅde Alma og jeg fdlte ansvar for, at de unge, som vi havde hos os, lærte noget, men også for at de havde det godt og hjemligt hos os. (-)

Karleår og køb af gård.

Niels Herman Schmidt er fddt i 1921 pÅ "Lundgaard" (50 td.ld.) ved Brdrup. I 1937 kom han ud at tjene, og i 1949 købte han "Stensvanggaard" ved Brdrup.

Da jeg kom ud af skolen, blev jeg første sommer trediekarl hjemme. Arbejdet bestod mest i at passe kdrerne. Da jeg var 16 år, syntes min far, at nu trængte jeg til at komme ud at tjene. PÅ Lille Skovgaard ved Vejen havde

Det var ikke usædvanligt, at medhjælpere var i flere år i samme plads, ja undertiden endda mange år. Det var af stor betydning for os, at vi i den første fodermester, vi fik til 1. november, havde en god og fast mand til at passe besætningen her i mange år i starten af vor landmandsgerning. (-) I disse år blev alle bdrnene fddt; men der skete jo også dette, at jeg ret hurtigt blev en del engageret i organisationsarbejder, i mejeri, landboforening og forskelligt politisk arbejde. Når det kunne lade sig gdrere, var det jo ikke alene fodermesterens fortjeneste, men i hdd grad takket vdrere en lang række af dygtige og trofaste medhjælpere, vi havde i årenes ldd. (-)

Det var en god periode for os, sÅ længe vi kunne have sÅ mange folk i tjeneste, at der virkelig blev tale om et fællesskab pÅ den enkelte gård, et fællesskab der rakte ud over arbejdsdagen og ud over fæsteperioden.

min mor, min bror og en søster tjent, sÅ der skulle jeg også hen. Det var 5 km. hjemmefra, og jeg blev hentet i bil den 1. november. Jeg havde fået et nyt skab, og det blev sat pÅ bagagebæreren pÅ bilen. Jeg længtes meget hjem i begyndelsen, men blev rigtig glad ved at vdrere der. Vi lærte en masse. Der var meget at bestille, men orden i sagerne. Der var gift fodermester, to piger og fire karle. Jeg var den yngste, sÅ det var somme tider hårdt,

når man skulle følge med forkarlen, f.eks. når vi tog roer op med hånden og huggede toppen af med kniv, eller vi blev sendt ud at håndrive en mark på 5 td. ld. (-)

Det var sidst i 1938, og da fik vi mal-kemaskine på Lille Skovgaard. Vi havde jo fået det på Lundgaard. I 1939 fik vi elektrisk hegn på Lille Skovgaard. Det var ellers noget, man regnede med kun kunne bruges i Amerika på de store græsarealer. (-) Efter et års ophold på Lille Skovgaard var jeg hjemme et år, hvor min bror passede køerne, og jeg lavede markarbejdet. (-) Jeg ville ud at tjene igen, men da det hele var noget usikkert på grund af tyskerne, fik jeg plads som forkarl i Tuesbøl. Det var kun ca. 3 km hjemmefra. Lønningen var 1.100 kr. Det var gode hjemlige forhold, men meget gammeldags. Der var to karle om vinteren og tre om sommeren. Der blev malket med hånd, og der var 22 køer. Jeg skulle malke 8 køer om morgenen, andenkarlen 8 og pigen 4. Gav de mælk alle, malkede jeg 9, og andenkarlen malkede dem om aftenen, mens jeg skrabte roer til hesten. Vi måtte begynde at malke kl. 18.45, og så skulle man skynde sig for at være færdig til at komme til gymnastik, håndbold, bal eller andet i Eskelund til kl. 20. Der var ingen roeskærer eller -renser. Kvierne blev ikke afhornet, kreaturerne bundet i reb. (-) (I november 1941 begyndte N. H. Schmidt på Ryslinge Højskole, hvor

han bl.a. tog delingsføreruddannelse. Derefter var han forkarl på en gård i Espe samtidig med, at han ledede gymnastikken i Espe gymnastikforening. Herfra blev han indkaldt som soldat. Efter soldatertiden var han et år hjemme på sine forældres gård, og den 3. november 1944 begyndte han på Ladelund Landbrugsskole. En tid, der hørte til den bedste del af hans ungdom. Derefter havde han en plads som forkarl.)

Efter høst kom ejeren af Lille Skovgaard og spurgte, om jeg ikke kunne tænke mig at komme derhen igen. Jeg måtte selv om, om jeg ville kaldes forvalter eller forkarl, bare jeg fik de andre til at bestille noget. Han var efterhånden kommet i så meget offentligt arbejde, at han ikke var så meget hjemme. (-) Vi kom fire nye karle, 1 daglejer og 1 gift fodermester plus 2 piger den 1. november 1946. Denne gang hentede jeg hest og vogn og kørte selv mit skab derhen.

Der sad 18 td. ld. roer i jorden. Masser af kartofler lå i laden og skulle sorteres og kules ned. (-) Vi fik ensileret og roerne op og fik pløjet, inden vinteren satte ind først i december, og den blev ved til i april. Vi begyndte at så korn den 30. april 1947. Om vinteren havde vi nok at gøre med at tærskke, køre møg i markmødding, kører roer ind og kaste sne. Der var 11 arbejdsheste og nogle plage. Morgenarbejdet med hestene begyndte kl. 5.45. Morgenmad kl. 6.30 og klar til at rykke i marken eller andet kl. 7. Middag kl. 12, en

kop kaffe kl. 12.50 og klar igen kl. 13. Vi holdt i marken kl. 18 og ordnede heste og os selv, spiste kl. 18.30. Om vinteren striglede de andre karle køerne den første time om morgenen, og jeg gjorde parat til dagens arbejde. Det forlangtes, at der skulle være en karl hjemme på gården om aftenen.

Vi spiste sammen med familien middag og aften. Der var folkestue, hvor vi opholdt os om aftenen. Familien sad i en anden stue. Når man havde gået hele dagen, og kom ind i varmen, faldt man let i søvn, men det hjalp, når pigerne efter opvasken kom ind og satte liv i det. Om aftenen førte jeg dagbog over hvad arbejde, der var lavet på de forskellige marker, hvor meget vi havde tærsket, eller hvor mange læs roer, vi havde kørt, hvor mange timer vi havde brugt på hestene og mandskabet. (-) Vi havde dejlige oldenborger heste og fire jyder. Når man som ung i en plads havde kørt med det samme spand i et halvt eller helt, eller som jeg på Lille Lundgaard i to år, så kendte man hinanden og var ked af at rejse fra dem.

Der var et godt sammenhold mellem os unge, og vi kommer stadig sammen. Den ene af pigerne er min kone Lis. Hun var dog kun 1/2 år på Lille Skovgaard, jeg blev der i to. Lis kom fra Kristiansminde i Dons. Den var på ca. samme størrelse som Skovgaard, 140 td. ld. Den 13. april 1949 blev vi gift. Det var et stort bryllup i Alminde kirke og Dons forsamlingshus med taler, sange og dans. Lis's far og mor

holdt brylluppet, og min far og mor andendagsgildet i vores forsamlingshus. Vinteren forinden boede jeg i hus hos far og mor og gik på dagleje. Jeg brugte også noget af tiden til at se på gårde sammen med far og Lis's far. På dette tidspunkt var der ikke mange gårde til salg, og var der endelig en, vi syntes om, ja så kneb det at få pengesagerne ordnet.

Bindingsværket krævede årlig vedligeholdelse med spækning. Hindsholm.

På grund af dødsfald blev vores nuværende gård Stensvanggaard til salg. Min far vær vældig oppe på den, hvorimod min svigermoder syntes, den var alt for gammel. "Her kan der ikke boes i", sagde hun. Vi var unge og ville giftes nu og tænkte, det skulle nok gå. Gården overtog vi den 1. marts 1949, og Lis kom den 13. april, da blev vi jo gift - sådan var det dengang. Vi gav 98.500 kr. for 52 td. ld., hvoraf de 7 ligger 4 km. væk, og det meste af de 7 var opgravet mose. De 45 td. ld. lå ved gården og var ler og sandmuldet jord og dyrket pænt. Bygningerne var sammenbygget og stråtækt. Der var tre heste og 80 høns, ellers "hokken ren" som man sagde. Bygningerne var forsømte, og det var en stor overgang, især for Lis. Der var et lån i Kreditforeningen på 48.500 kr. Vi skulle altså udbetale 50.000 kr. Det klarede vi på den måde, at vi lånte 20.000 kr. i sparekassen, 29.000 kr. lånte vi af far, og Lis fik 10.000 kr. i arveforskud eller medgift, som det måske kaldes. Jeg havde sammensparet 11.000 kr., og Lis havde 6.000 kr. De sidste blev brugt til møbler og husgeråd, og en stor del af mine blev brugt til at gøre stuehuset i stand. Vi skulle have besætning, og jeg fik 10.000 kr. i arveforskud af far. De blev brugt til straks at købe 4 køer og 5 kælvekvier, nogle små kalve og en gylt, som den 2. marts fik 11 grise. Da den første ko kælvede, cyklede jeg med mælken på stangen hen til mejeribestyreren og spurgte, om jeg ikke kunne blive leve-

randør. Næste dag kom mælkekusken. (-)

Vi fik en ung karl, som kom fra efterskole. Det var et drøjt forår og sommeren med. Meget skulle købes, og indtægter var der kun fra mælkepengene fra de magre køer. Vi havde ikke lige købt de bedste køer, i hvert fald af udseende, men det viste sig, at et par af dem var særlig gode til mælk. Af min svigerfars onkel fik vi foræret en kviekalv, som senere viste sig at blive rekordko og ligeså dens afkom. Året efter købte vi to gode kælvekvier af min svigerfar til en rimelig pris og et par af Lis's farbror. Privat brugte vi ikke mange penge. Lis havde fået en gris i saltbaljen med hjemmefra, tøj var vi jo udstyret med, og vore forældre var gode til at hjælpe os. Da vi kom til december, havde vi ikke, så vi kunne betale renterne i kreditforeningen, men i løbet af vinteren blev indtægterne større (vi leverede svin og lidt flere køer), så vi fik dem betalt til 1. april. Det er dog også den eneste gang, det er gået over tiden. Der manglede mange ting på Stensvanggaard. De to forrige ejere havde kun været der i hver 9 år. Vi havde dog især i de første år en uvurderlig hjælp i min bror Andreas. Han var ikke bange for at sende en karl op med et spand heste eller en traktor.

Den første sommer fik vi drænet de 7 td. ld. mosejord, der lå 4 km. væk. Det blev udført af Hedeselskabet og kostede 6.000 kr. Derefter rykkede vi

Stalden kalkes. Var tavlene mellem bindingsværkstolperne - som her - stadig lerklinede, foretrak man at overhvide såvel tavl som stolper. Hindsholm.

de mange buske, der var groet op, og kørte dem hjem og igennem kvashuggeren. Tørvegravene blev jævnet og slæbt med heste. Året efter blev hele arealet fræst, og der blev sået græsfrø i august. Det blev en god indhegning, som vi dog senere har pløjet og haft kartofler og korn i, men som dog hurtigt blev lagt ud med græs igen.

Vi startede med få kreaturer, men arbejdede en forholdsvis god RDM-be-

sætning op på 20 køer plus tilhørende opdræt. Der blev insemineret, og der blev lagt vægt på selv at avle gode dyr. (-) Der blev solgt en del kvier til avlsdyreksport. (-) I vinteren 1970 gjorde jeg op med mig selv, at enten skulle vi bygge en ny kostald eller også skulle køerne sælges. (-) Vi kom af med 17, og tre blev slagtet. (-) Da vi jo har engen, og jeg ikke sådan lige kan undvære kvæg på gården, køber vi opdræt. Når vi har haft dem 1-1 1/2 år, sælges de som kælvekvier på auktionen. (-)

Vi startede småt med svin, idet der ikke var plads til stor produktion. (-) Da vi byggede nyt stuehus, lavede vi det gamle stuehus om til svin, 7 gode farestier og plads til goldsøer. (-) Da køerne kom væk i 1970, væltede vi

den gamle kostald og byggede en tresti-rækket stald. Nu fik vi plads til 40 søer og en del ungsvin. (-) Stensvanggaard har før i tiden været meget større. Derfor var hestestalden stor i forhold til vores hestebestand. (-) Vi bevarede to bokse, idet vi havde foreningshingsten og beholdt en hoppe, da vi købte traktor i 1955. (-) Da vi købte gården, var der 80 høns, og dette antal kørte vi videre med, da det passede til huset. (-) Hovedansvaret for fjerkræet havde min kone, og det var hende, der passede dem sammen med pigen. Æggene solgtes i Brugsen, og pengene brugtes til vareindkøb.

Da vi overtog gården, var der tilsået et par td. ld. med rug, og der var 12 td. ld. græs i omdriften. Vi startede med at pløje de 6 td. ld. græs, idet vi jo ikke havde stor besætning. Der blev sået 5 td. ld. med roer og resten med byg. (-) Der blev gjort brug af planteavlskonsulenten, som lavede en mark-

plan, da vi var kommet på fuld besætning. Den så således ud, græs-byg-roer-byg med udlæg. 9 td. ld. i hver mark og en vedvarende på 4 td. ld. plus de 7 td. ld. eng. Denne plan blev stort set benyttet til 1962, hvor vi forpagtede 10 td. ld. og altså fik en mark mere med korn. Efter salget af køerne i 1970 blev agrene vendt, og vi har nu 10 td. ld. raps, 10 td. ld. vinterbyg og 11 td. ld. hvede, resten byg og græs. Vi sår 4 td. ld. med rajgræs udlæg i byg, for at have noget til kvier og heste at gå på, når de kommer hjem fra engen.

De første år var det småt, idet der jo ingen besætning var at starte med. (-) Så godt som alle maskiner blev fornyet gennem de første fem år.

Skulle jeg vælge erhverv i dag, ville jeg igen vælge landbruget, selv om der er sket en stor udvikling. Hvad enten vi kan lide det eller ej, så der det ud til, at alting skal blive større.

Ude og hjemme. En vestslesvigsk gård.

Jens Friis Styrk er født i 1928 i Mollerup i Visby sogn ved Tønder. Gården var på 24 ha. Jens Friis Styrk var hjemme som karl på gården i flere omgange, men havde også skiftende pladser i Sønderjylland i 1940'erne og begyndelsen af 1950'erne. I 1953 forpagtede han sin fødegård, og i 1958 købte han gården.

Jeg blev konfirmeret i foråret 1942 og derefter ud af skolen 1.4. samme år efter 7 års skolegang. Fra november året før havde vi ingen karl haft hjemme, og jeg havde i den tid været medhjælpende i bedriften, og ude af skolen fortsatte jeg som karl i bedriften derhjemme indtil efteråret 1945. (-) Jeg fik løn for mit arbejde, hvor